

VII. КОНТРОЛ ВЪРХУ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ФИНАНСОВИТЕ ПРОЦЕСИ

Контролът е последната фаза от процеса на управление и с него се установява доколко този процес се осъществява правилно. Той се смята и като начален етап на функцията регулиране – това, което се е установило, че е отклонение от взетото управленско решение, се регулира в правилна посока. Управленският контрол се стреми да усъвършенства своя начин на действие и да направлява избраните функции към постигане на крайната цел (7, 12, 31, 33, 58, 61).

Контролът като функция представлява онзи елемент от общото понятие за регулираност, който определя поведението на системата и нейната възможност да се развива в поставените параметри. Независимо от обстоятелствата, времето и пространството, контролната функция може да бъде разглеждана като процес на проява в следните 5 елемента:

- Оценка на нормата за поведение на дадена система в това число и поведението на индивидите;
- Оценка на взаимосвързаните звена и системи;
- Прогнозиране на очакваното състояние на системите;
- Измерване и установяване на фактическото състояние на системите;
- Съставяне на коригираща програма или установяване на възможностите за регулиране на поведението на системите.

За да се осъществи контролната функция, е необходимо да съществува определена норма. От тази гледна точка контролната функция се проявява не само за да се определи изпълнението на нормата, но и да се оцени качеството на взетото решение (46, 47,

56). Необходимо е да се имат предвид две важни изисквания на контрола:

1. Контролът се проявява по отношение реалността на избраната норма, пригодността към възможностите на системата, съответствията с най-добрите постижения в света на други системи;
2. Контролът оценява наличието на количествени и качествени измерения в нормата, т.е. точните характеристики на контролираните параметри. Тези количествени и качествени характеристики помагат на контролната функция още във фазата на вземане на решение. Контролната функция определя контролираните параметри, съизмерва заложените количествени и качествени характеристики в нормата на системата с най-високите постижения.

Значително по-ефективен е контролът, проявен още при определяне на нормата на системата в етапа на определяне на нейните параметри. Оценката на нормата още в етапа на проектирането ѝ е най-важен момент от съществуването на контрола като значима част от системата за управление на обществото.

Грешно е да се смята че всяка норма и критерии на поведение управленските системи и на индивидите в тях се налагат лесно, бързо и без съпротива върху личностите, групите, звената и колективите (41, 43, 53).

Технологията на финансовия мениджмънт в здравеопазването изисква постоянен контрол на всички нива. Ако изпълнението на дадена програма води до неочаквани разходи или приходи, то управленската политика спрямо нея ще трябва да се преосмисли. В случай на прекомерни разходи тя може да бъде преразгледана, за

да се открият причините или да бъде напълно спряна. При реализиране на по-големи приходи от очакваните програмата може да се разшири или придобитите средства да се инвестират в други дейности, съобразно стратегията на институцията. Ефективният контрол предполага следните стъпки:

- оценка на изпълнението на месечните приходи спрямо заложените в бюджета;
- оценка на изпълнението на месечните разходи спрямо заложените в бюджета;
- оценка дали крайните резултати са засегнати от отклоненията и ако да – как.

(При структури с негативни резултати периодът за контрол може да се съкрати до две седмици или десет дни) (12, 58, 64).

Финансовият контрол е финансово контролна система, имаща за цел да гарантира ред, точност, обективност, законосъобразност и целесъобразност при осъществяване на държавните приходи и разходи, както и на средства, които постъпват по фондове и програми на Европейския съюз.

Моментът, в който се извършва финансовия контрол, обуславя неговото делене на:

Предварителен контрол се извършва преди вземане на решение и извършване на разходи по съответния бюджет, фонд или програма, чрез проверка на документи и действия, свързани с финансовата дейност, с цел да се осуетят нарушенията. Това е възможно само, когато предварителният контрол се извършва на равно основание с контрола за законност и контрола за целесъобразност във финансовата дейност.

Текущ контрол се осъществява в момента на извършване на финансова дейност, подлежаща на контрол.

Към *последващ контрол* се пристъпва, след като вече е била извършена съответната финансова дейност, подлежаща на контрол. Този контрол е и за целесъобразност и за законност. Задачата му е да разкрива нарушенията, да взема мерки за възстановяване на причинените вреди и за наказване на виновните лица (26, 33, 34). Компонентите на системата на Финансов контрол действат освен като част от цялата система, но и относително самостоятелни – данъчен финансов контрол; митнически финансов контрол; банков надзор и контрол.

Въпроси за самоподготовка:

1. Какво представлява контролът и какви са неговите функции?
2. Какви видове контрол позванате?
3. Как е организиран контролът на финансите във Вашата организация?